

SOS Lasteküla Eesti Ühing

ÜRO LASTE ASENDUSHOOLDUSE JUHISTE RAKENDAMINE EESTIS

Kokkuvõte ja soovitused

Tallinn 2013

KOKKUVÖTE

Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse vormidena käsitletakse Eestis lapse hooldusperesse või eestkostja perekonda paigutamist, lapsendamist ja asenduskoduteenust. Perepõhise asendushooldusena vaadeldakse neist esimest kolme (perekonnas hooldamine, eestkostja perekonda paigutamine ja lapsendamine) ning institutsionaalse asendushooldusena viimasena mainitud asenduskoduteenust. Oma vanematest eraldatud laste ajutiseks ja lühiajaliseks hoolduseks on olemas turvakodud või varjupaigad. Otsuse perekonnast eraldatud laste asendushooldusele paigutamise vajalikkuse ning sobiva asendushoolduse vormi kohta teeb lapse elukohajärgse kohaliku omavalitsuse lastekaitse- või sotsiaaltöötaja, kaasates selleks vajadusel teisi spetsialiste ja asendushoolduse pakkujaid.

Perekonnas hooldamist korraldavad Eestis kohalikud omavalitsused, kelle ülesandeks on sealjuures leida lapsele sobiv hooldusperere ning sõlmida perega hooldamise aluseks olev hooldusleping. Samuti aitavad kohalikud omavalitsused leida lapsele sobivaid eestkostjaid (enamast lapse sugulaste seast), kelle juurde vanemliku hoolitsuseta jäänud laps võiks elama asuda ning kes täidaks lapse seadusliku esindaja ülesandeid. Eestkoste seadmise otsustab kohus ning eestkostjate tegevuse üle peaks järelevalvet teostama nii kohus kui ka kohalikud omavalitsused. Asenduskoduteenuse korralduse ja järelevalve eest vastutavad eeskätt maavalitsused (kokku 15), kelle roll teenuse korralduses on seoses riiklike asenduskodude üleandmisega kohalike omavalitsuste haldusalasse samas vähenenud. Maavalitsused vastutavad ka siseriikliku lapsendamise ettevalmistuse eest. Rahvusvahelist lapsendamist korraldab Eestis Sotsiaalministeeriumi juurde selleks moodustatud spetsiaalne komisjon. Lapsendamise otsuse langetab kohus.

Regulaarsed statistilised andmed põhjuste kohta, miks laps(ed) perest eraldatakse, Eestis puuduvad. Samaselt puuduvad andmed ka perede ja vanemate tausta kohta, kelle juurest laps(ed) on eraldatud, ning meetmete kohta, mida lapse perest eraldamise ennetamiseks eelnevalt on kohaldatud.

Ehkki üldiselt jagatud põhimõtte kohaselt – mida kehtiv seadusandlus küll otseselt ei sätesta – tuleks lapse asendushooldusele paigutamisel eelistada perepõhist hooldusvormi (perekonnas hooldamine, eestkostja perekonda paigutamine ja lapsendamine), paigutatakse suur osa lastest Eestis siiski asenduskodusse ehk institutsionaalsele teenusele. Perekonnast eraldatud 410 lapsest paigutati 2012. aastal asenduskoduteenusele 134 last (33%) ning perepõhisele asendushooldusele (sh perekonda hooldamisele, eestkostja perekonda või lapsendatud) kokku 175 last (43%). 58 last (14%) paigutati ajutiselt turvakodusse ning 43 last (10%) oma bioloogilisse perekonda tagasi.

Kuigi ÜRO laste asendushooldust puuduvad juhised rõhutavad vajadust vältida alla 3-aastaste laste institutsionaalsele hooldusele, siis Eestis ei erine alla 3-aastaste laste erinevatele asendushoolduse vormidele paigutamine oluliselt vanemate laste paigutamise viisidest. 2012. aasta näitel paigutati perekonnast eraldatud 93-st alla 3-aastasest lapsest mittebioloogilisse perekonda (hooldusperesse, eestkostja perekonda, lapsendaja perre) 37 last (40%) ja asenduskoduteenusele 33 (36%) last. Turvakodusse paigutati ajutiselt 12 last (13%) ning oma vanemate juurde tagasi 11 last (12%).

2012. aasta lõpu seisuga oli Eestis asenduskoduteenusel kokku 1 048 vanemliku hoolitsuseta last ja noort (vanuses kuni 24 aastat), perekonnas hooldamisel (hooldusperes) 254 last ning eestkostja perekonnas elas 1 391 last. 2012. aasta jooksul lapsendati uude perre kokku 58 last, neist 45 Eestis ja 13 välisriiki.

Asendushooldusele, eeskätt asenduskoduteenusele paigutatud lastest väga suure osa moodustavad Eestis puuetega lapsed. Kõigist asenduskoduteenusel olevatest lastest moodustasid puuetega lapsed 2012. aasta andmetel tervelt 42%. Lisaks tuleb arvestada, et paljudel lastel võivad olla ka muud erivajadused, mille puhul pole puude raskusastet ametlikult määratud.

Asendushoolduse erinevate vormide piirkondlikku kättesaadavust hinnates võib tõdeda, et need ei ole Eesti erinevates maakondades ega omavalitsustes ühtviisi kättesaadavad. Ehkki 2013. aasta seisuga olid asenduskoduteenuse pakkujad olemas kõigis Eesti maakondades (varasematel aastatel ei ole olnud ühtegi asenduskoduteenuse pakkujat nt Hiiu ja Võru maakonnas), erineb asenduskoduteenuse kohtade arv maakondade võrdluses väga olulisel määral ega ole tingimata vastavuses maakonna laste arvu või asendushoolduse vajadustega. Seetõttu paigutatakse lapsi asenduskoduteenusele ka mujale, mitte oma elukohajärgsesse maakonda. Ka perekonnas hooldamisel olevate laste kohta kogutav statistika näitab, et püsivalt on kasvanud nende laste osakaal, kes on hooldamisel oma maakonna mõnes teises omavalitsuses või ka mõne teise maakonna omavalitsuses.

Asendushooldusele paigutatud laste arv on Eestis samas tervikuna vähenenud. Kui 2005. aastal oli asendushooldusele paigutatud 3 864 last (v.a. lapsendatud lapsed), siis 2012. aastal 2 618 last ehk ligi kolmandiku võrra (32%) vähem. Selle üheks põhjuseks on laste koguarvu vähenemine rahvastikus, ent ka oma perekonnast eraldatud laste vähenemine. Kui 2005. aastal eraldati oma vanematest 979 last, siis 2012. aastal 410 last.

Sealjuures pole aga erinevatele asendushooldusele vormidele paigutatud laste arv vähenenud ühesuguses tempos. Võrreldes teiste asendushoolduse vormidega on 2000. aastate keskpaigast enim vähenenud just perekonnas hooldamisel olevate laste arv – 2012. aasta lõpuks võrreldes 2005. aasta lõpu seisuga 725 lapselt 254 lapseni, s.o. protsentuaalselt 65% ehk ligi 3 korda. Asenduskoduteenusel olevate laste arv on samal perioodil vähenenud 1567 lapselt 1048 lapseni, s.o. protsentuaalselt 33% ehk 1,5 korda. Kõige vähemal määral on vähenenud eestkostja juures elavate laste arv – 1572 lapselt 1316 lapseni, s.o. protsentuaalselt 16% ehk 1,2 korda.

Kokkuvõttes on asendushooldusele paigutatud laste jaotus erinevate asendushoolduse vormide lõikes muutunud eeskätt perekonnas hooldamisel ja eestkostel olevate laste osas, kus asendushooldusele paigutatud laste seas on vähenenud perekonnas hooldamisel olevate laste osakaal ning suurenenud on eestkostja perre paigutatud laste osakaal. Asenduskoduteenusel olevate laste osakaal kõigist asendushooldusele paigutatud lastest (v.a. lapsendatud lapsed) on püsinud 2000. aastate keskpaigast aga suhteliselt muutumatuna. Nii oli 2012. aastal perepõhisele *versus* institutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste suhe sarnane varasematele aastatele, kus 60% asendushooldusel olevatest lastest on perepõhisel hooldusel, neist põhiosa sealjuures eestkoste peredes ja väiksem osa hooldusperedes, ning 40% institutsionaalsel hooldusel. Samas tuleb arvestada asenduskoduteenuse teenuse korralduses ja osutamise tingimustes toimunud arenguid, mille tulemusena on asenduskoduteenus muutunud aja jooksul märksa peresarnasemaks ja lapsesõbralikumaks.

Ehkki erinevad lastekaitset ja laste hoolekannet puudutavad strateegilised poliitikadokumendid on rõhutanud perepõhise asendushoolduse olulisust, ei ole Eestis seni konkreetset laste asendushoolduse de-institutsionaliseerimise strateegiat välja töötatud ega Valitsuse tasandil heaks kiidetud. Riigi senises poliitikas võib asendushoolduse de-institutsionaliseerimise osas eristada laiemalt kahte tegevussuunda – esiteks, perepõhiste asendushoolduse vormide (perekonnas hooldamine, eestkostja perekonda paigutamine ja lapsendamine) arendamine ning teiseks, nn peresarnase asenduskoduteenuse arendamine. Sealjuures on eelnevatel aastatel riiklikult keskendutud eeskätt viimatimainitud suunale.

Suurimad muutused alates Eesti taasiseseisvumisest 1991. aastal ongi toimunud just asenduskoduteenuse (varasemalt ja tavakeeles mõistena kasutusel "lastekodu") osutamise korralduses ja tingimustes. 1990. aastate keskpaigast hakkas kaduma laste vanuse alusel lastekodudesse paigutamine ja ümberpaigutamine ning seniste eri tüüpi lastekodude – üldlastekodud, väikelastekodud ja erilastekodud (puuetega lastele) – asemele hakati looma pigem segatüüpi asutusi. Samuti tekkisid esimesed nn peresarnastel alustel hooldusteenust pakkuvad asenduskodud. 2007. aastast hakkas kehtima uus asenduskoduteenuse korraldust ja osutamist puudutav regulatsioon, mis sätestas konkreetsete nõuded teenuse sisule ja osutamise tingimustele, ning ametlikult võeti kasutusele "asenduskodu" mõiste.

Alates 2004. aastast on välisabivahendite toel renoveeritud suur osa riiklikke asenduskodusid ning varasemate suurte hoonete asemele on ehitatud peremajadest koosnevad hoonetekompleksid, mis on mõeldud asenduskoduteenuse osutamiseks kuni kaheksale lapsele ehk ühele asenduskoduperele. Renoveerimise ja peremajade ehitamise järgselt on riiklikud asenduskodud Eestis järk-järgult üle antud kohalike omavalitsuste haldusalasse, ent teenuse rahastamine toimub jätkuvalt riigieelarvest.

Lisaks on arendatud perevanemaga asenduskoduteenust, kus teenusel viibivate lastega elab püsivalt ööpäevaringselt koos ja hoolitseb nende eest üks isik ehk perevanem. Perevanemaga asenduskoduteenust osutas 2013. aasta novembri seisuga 35-st asenduskoduteenuse osutajast 10 teenusepakkujat (sh SOS Lasteküla Eesti Ühing) ning perevanemaga asenduskoduteenusel viibis ca neljandik kõigist asenduskoduteenusele paigutatud lastest ja noortest.

Samuti on Eestis viimastel aastatel lisandunud eraalgatuslikult väikeseid asenduskoduteenuse pakkujaid (seaduse kohaselt peab asenduskoduteenuse osutaja olema valmis osutama teenust minimaalselt neljale lapsele), sh neid, kes on varasemalt osutanud perekonnas hooldamise teenust, ent taotlenud nüüd selle asemel tegevusluba asenduskoduteenuse osutamiseks. Nii on tekkinud asenduskoduteenuse pakkujad, kes osutavad (perevanemaga) asenduskoduteenust kodustes peresarnastes tingimustes.

2012. aasta lõpu seisuga oli Eestis kokku 35 asenduskoduteenuse pakkujat, kellest 4 olid maavalitsuse (riigi)¹ ja 12 kohalike omavalitsuste hallatavad, 14 tegutsesid MTÜ-dena, 4 sihtasutuse ja üks aktsiaseltsina. Kõigile asenduskoduteenuse pakkujatele kehtivad ühesugused seadusega ja teiste õigusaktidega kehtestatud nõuded, sh tegutsemise aluseks olev tegevusloa nõue. Ka asenduskoduteenuse rahastamine toimub ühtsetel alustel riigieelarvest nn pearaha põhimõttel.

Eraldi eesmärgi alla 3-aastaste laste de-institutsionaliseerimiseks pole Eestis asendushoolduse kontekstis püstitatud ning nende osakaal asenduskoduteenusel viibivate laste seas pole ka märkimisväärselt vähenenud. Aastatel 2005-2012 on alla 3-aastased lapsed moodustanud kõigist asenduskoduteenusel olevatest lastest püsivalt 5-6%.

2011. aastal Valitsuse poolt heaks kiidetud "Laste ja perede arengukava 2012-2020", mis seab asendushoolduse üldiseks arengusuunaks perekeskse asendushoolduse arendamise, keskendub eeskätt perepõhiste asendushoolduse vormide (perekonnas hooldamine, eestkostja perekonda paigutamine ja lapsendamine) toetamisele. Arengukavas ja selle rakendusplaanis kavandatud tegevused hõlmavad hooldus- ja lapsendajaperede ettevalmistuseks mõeldud koolitusprogrammi arendamist ja laiendamist eestkosteperedele; hooldus-, eestkoste- ja lapsendajaperedele mõeldud eel- kui järelteenuseid hõlmava tugisüsteemi väljatöötamist; perekonnas hooldamise teenuse korralduse analüüsimist ja arendamist; ning inimeste teadlikkuse ja valmisoleku tõstmist perepõhise asendushoolduse pakkumiseks. Osa mainitud tegevustest on praeguseks juba ellu viidud või on nende elluviimiseks alustatud ettevalmistusi.

Laste perest eraldamist ja asendushooldusele paigutamist reguleeriv seadusandlus sätestab Eestis selgelt, et lapse perest eraldamine on äärmuslik meede, mida tohib kohaldada alles siis, kui muud lapse ja/ või pere toetamiseks ning

---

¹ Need maavalitsuste (riigi) hallatavad asenduskodud muudetakse kokkuleppeliselt lähitulevikus samuti kohalike omavalitsuste hallatavateks.

lapse arengule, tervisele või elule avalduva ohu kõrvaldamiseks kasutusele võetud meetmed pole olnud tulemuslikud. Laste perest eraldamise ennetamist on Eestis käsitletud aga pigem üldise lastekaitsekorralduse ja lastekaitseüsteemi vaatest, mitte niivõrd asendushoolduse süsteemi osana. Üldistavalt võib öelda, et asendushoolduse poliitika on keskendunud lastele sobivate asendushoolduse vormide tagamisele ja arendamisele, mitte aga ennetustööle. Ka Eesti lastekaitseüsteem tervikuna on tegelenud pigem probleemidele reageerimisega, mitte niivõrd nende ennetamisega.

Ka selles osas peaks muutuse tooma "Laste ja perede arengukava 2012-2020" elluviimine ning uue lastekaitseseaduse rakendamine, mis seavad sihiks just ennetavate tegevuste arendamise, sh näiteks vanemahariduse ja positiivse vanemluse edendamise, lastekaitsetöötajate koolitamise, valdkondadeülese koostöö tõhustamise laitsekaitse jm.

Enne lapse asenduskoduteenusel suunamist või perekonda hooldamisele paigutamist on lapse elukohajärgsel kohalikul omavalitsusel kohustus koostada lapsele individuaalne juhtumiplaan koos selle juurde kuuluva tegevuskavaga, mis sisaldaks terviklikku hinnangut lapse abivajaduse kohta ning sellest lähtuvalt kavandatud tegevusi. Lapse individuaalse juhtumiplaani peab kohaliku omavalitsuse lastekaitse- või sotsiaaltöötaja koos lapse ja asendushoolduse pakkujaga vähemalt kord aastas üle vaatama ja täiendama. Nagu asendushoolduse üle teostatav järelevalve on aga tuvastanud, ei ole kõigile lastele juhtumiplaani koostatud või pole seda nõuetekohaselt igaaastaselt üle vaadatud ega täiendatud. Samuti on juhtumiplaanide kvaliteet ja põhjalikkus praktikas erinev. Lisaks on lapse elukohajärgse kohaliku omavalitsuse lastekaitse- või sotsiaaltöötajal seadusest tulenev kohustus külastada asenduskoduteenusel ja perekonda hooldamisele paigutatud last vähemalt kaks korda aastas, et tutvuda tema arenguga ja hinnata tema heaolu, ent ka seda kohustust praktikas alati ei täideta.

Asendushoolduse üle teostatava järelevalve ja selle korralduse osas võib samuti välja tuua mitmeid puudusi. Kui asenduskoduteenusel on lisaks maavalitsustele järelevalvet teostanud ka lasteombudsman (õiguskantsler) ning Riigikontroll, siis selle kohta, kuidas on tegelikult tagatud perekonda hooldamisele või eestkostele paigutatud laste õigused, informatsiooni napib. Maavalitsuste poolt asenduskodude üle teostatavat järelevalvet iseloomustasid käesoleva projekti raames intervjueeritud maavalitsuste esindajad kui suhteliselt formaalset protseduuri, mis keskendub eeskätt asenduskoduteenusel õiguslikult kehtestatud nõuete järgimise kontrollis ning tugineb peamiselt dokumentatsioonile. Asenduskoduteenusel viibivate lastega ning asenduskodutöötajatega (v.a. asenduskodujuht) suheldakse järelevalve käigus harva.

Erinevalt maavalitsuste järelevalvepraktikatest on lasteombudsmani esindajad asenduskodudesse tehtavate kontrollkäikude raames vestelnud vahetult nii laste kui ka asenduskodu personaliga. Lasteombudsmani kontrollkäigud asenduskodudesse on kokkuvõttes aidanud kaasa asendushooldusel olevate laste õiguste teadvustamisele ning on muuhulgas suurendanud asenduskoduteenusel olevate laste teadlikkust oma võimalusest pöörduda vajadusel kaebuste ja probleemidega lasteombudsmani poole.

Järelevalve praktikate tõhustamiseks ja toetamiseks käivitas Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon koostöös Sotsiaalministeeriumi ja Läänemere maade Nõukoguga 2011. aastal projekti „Laste asendushoolduse süsteemipõhine järelevalve“, mille eesmärgiks on koolitada maavalitsuste ja teisi laste hoolekandeesutuste järelevalvega tegelevate institutsioonide spetsialiste. Projekti eesmärk on viia laste hoolekandeesutustes läbiviidav järelevalve ühtsetele alustele, kasutades selleks Norras aastaid rakendatud auditeerimise meetodeid ja põhimõtteid. Süsteemipõhine audit näeb meetodina ette nii laste kui töötajatega vestlemist ja aitab asutusel leida üles kohti, kus teenust parendada, et tagada lapse õigusi.

Ehkki Eesti kehtiv seadusandlus sisaldab mitmesuguseid sätteid vanemliku hoolitsuseta, perekonnast eraldatud ja/ või asendushooldusele paigutatud laste õiguste kohta saada informatsiooni või avaldada oma arvamust ja tahet end puudutavates otsustes, siis praktikas ei ole need õigused alati tagatud. Selle põhjused on ühelt poolt seotud väärtushinnangutega ja arusaamadega lapse rollist, mis alahindavad lapse arvamuse olulisust; aga ka vähese teadlikkusega lapse õigusest olla kaasatud. Samuti ei ole lastega töötavatel spetsialistidel alati oskusteadmisi, kuidas lapsega usalduslikku kontakti luua, tema arvamust välja selgitada ja kuulata või kuidas julgustada last oma arvamust kujundama ja väljendama.

Juba asendushooldusele paigutatud lastest naaseb Eestis oma bioloogilisse perekonda vaid väga väike osa (alla 5%) ning seetõttu jääb valdav osa neist asendushooldusele kuni täisealiseks saamiseni või kutse- või kõrghariduse õpingute lõpetamiseni.

Asendushoolduselt lahkumine ja selle ettevalmistus on Eestis reguleeritud vaid vähesel määral ning puuduvad kokku lepitud ühtsed protseduurid, mis täpsustaks erinevate osapoolte – riik, kohalik omavalitsus, asendushoolduse pakkuja – ülesandeid ja vastutust asendushooldusele paigutatud noorte elluastumise ettevalmistusel ja toetamisel. Asendushoolduselt elluastuvatele noortele on riiklikult tagatud vaid ühekordne riiklik elluastumistoetus, millele lisaks maksab osa kohalikke omavalitsusi täiendavat rahalist toetust enda eelarvest. Alates 2010. aastast on Euroopa Sotsiaalfondi toel osutatud ka tugiisikuteenust asenduskoduteenusel ja perekonnas hooldamiselt lahkuvatele noortele, ent seda on kasutanud vaid osa asendushoolduselt lahkunud noortest ning kõik neist ei pruugi sellest võimalusest ka teadlikud olla.

Üldistavad andmed ja informatsioon asendushoolduselt lahkuvate noorte hilisema elukäigu hindamiseks Eestis puuduvad.

SOOVITUSED

Peamised soovitud seadusandluse ja praktikate muutmiseks Eestis.

	Teema	Soovitused
1.	Vanemliku hoolitsuste laste heaolu tagamine ÜRO laste alternatiivhooldust puudutavate juhiste rakendamise kaudu	<p>Eesti asendushoolduse süsteemi strateegiliste arengusuundade seadmisel ning valdkondlike poliitikate kujundamisel ja rakendamisel tuleks lähtuda ÜRO laste asendushooldust puudutavatest juhistest.</p> <p>Selleks on vajalik, et nii otsustajad, poliitikate kujundajad ja -rakendajad, teenusepakkujad ning laste ja peredega töötavad spetsialistid, sh riigi- ja valitsusasutustes, kohalikes omavalitsustes, era- ja avalikes organisatsioonides ning mittetulundusühendustes oleksid teadlikud ning tunnustaksid ja järgiksid oma tegevuses ÜRO juhistes esitatud põhimõtteid ja väärtuseid.</p>
2.	Tõenduspõhine ja sihipärane ennetustöö, vältimaks laste perest eraldamist ja asendushooldusele paigutamist	<p>Eestis puuduvad regulaarsed ja ülevaatlikud andmed laste perekonnast eraldamise põhjuste kohta. Selleks, et aidata ennetada ja vältida laste hooletusse jätmist, perest eraldamist ja asendushooldusele paigutamist, on muuhulgas vajalik tagada süsteemne ja ühtsetel alustel põhinev andmete kogumine laste perest eraldamise põhjuste ning perede tausta kohta, kelle juurest laps(ed) on eraldatud või kelle puhul eksisteerib selleks risk.</p> <p>Laste perest eraldamise põhjuste ja riskitegurite analüüs peaks olema sisendiks ennetustöö ühtsete põhimõtete väljatöötamiseks ning vajalike sekkumis- ja tugimeetmete kavandamiseks.</p> <p>Riigi ja kohalike omavalitsuste koostöös tuleb leida võimalused vajalike ennetusmeetmete rahastamiseks, nende kättesaadavuse tagamiseks ning ühtlustamiseks erinevates piirkondades/ omavalitsustes.</p>
3.	Vanemliku hoolitsuseta jäänud laste võimalus kasvada peres	<p>Selleks, et kindlustada vanemliku hoolitsuseta jäänud lastele peres kasvamise võimalus, tuleb tagada perepõhiste asendushooldusvormide, sh perekonnas hooldamise, eestkoste ja lapsendamise sihipärane ja süsteemne arendamine, sealhulgas:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kõigile hooldusperedele professionaalse ettevalmistuse, nõustamise ning lapse ja/ või pere vajadustest lähtuvate tugiteenuste tagamine. <p>Senisest rohkem tähelepanu tuleb sealjuures pöörata ka eestkostjate ja eestkosteperede ettevalmistusele, kellele tuleks tagada hooldusperedega samaväärsed võimalused lapse hooldamiseks ja kasvatamiseks vajaliku nõu ja abi saamiseks.</p> <ul style="list-style-type: none"> Täiendavate võimaluste loomine laste ajutiseks hooldusperekonda paigutamiseks ka kriisiolukordades ning hooldusperedele selleks valmisolekuks vajalike pädevuste, ressursside ja tingimuste tagamine, sealhulgas seadusandlikult. Erivajadustega (nt käitumisraskustega, psüühiliste probleemidega jm) laste hooldamiseks ja abistamiseks spetsialiseeritud, vajalike oskusteadmistega ja ettevalmistusega hooldusperede tekke toetamine. Hooldusperede ettevalmistamisel ning tugiteenuste arendamisel ja pakkumisel nn uute sihtrühmade (riiki saabunud saatjata alaealised, inimkaubanduse ja seksuaalse väärkohtlemise ohvrid) spetsiifika ja vajadustega arvestamine. Perekonnas hooldamisel olevatele lastele võrdsete võimaluste tagamine sarnaselt riiklikult rahastataval asenduskoduteenusel olevate lastega seoses õpingute jätkamisega ning kutse- või kõrghariduse omandamisega.

4.	Peresarnase asenduskoduteenuse arendamine	<p>Lisaks perepõhiste asendushoolduse vormidele tuleks jätkata peresarnase asenduskoduteenuse arendamist, pöörates sealjuures tähelepanu eeskätt teenuse sisule ja korraldusele.</p> <p>Suurendada tuleks perevanemaga asenduskoduteenuse pakkumist ning luua selleks vajalikud eeldused ja tingimused, sh seadusandlikult.</p> <p>Väikelaste (alla 3-aastaste) asenduskoduteenusele paigutamisel tuleks tagada võimalus perevanemaga hoolduseks.</p>
5.	Professionaalse ettevalmistusega ja vajalike oskusteadmistega hooldajad	<p>Asendushooldusele paigutatud lapsed on kogenud erinevat laadi hoolimatust või väärkohtlemist ning vajavad mitmesuguste probleemide tõttu (nt psühholoogilised probleemid, õpi- ja käitumisraskused, puuded ja erivajadused, riski- ja sõltuvuskäitumine, agressiivsus jm) spetsiifilist abi.</p> <p>Laste abistamiseks ja toetamiseks ning nende vajaduste õigeaegseks märkamiseks on vaja nende eest hoolitsevatele inimestele (asenduskodude kasvatajad, perevanemad, hoolduspered, eestkostjad, lapsendajad) tagada erinevat laadi oskusteadmised, järjepidev ja regulaarne täiendkoolitus ning supervisioon.</p>
6.	Vanemliku hoolitsuseta jäänud ja perest eraldatud laste võimalus kasvada edasi oma vanemate juures	<p>Selleks, et vanemliku hoolitsuseta jäänud ja perest eraldatud lastel oleks võimalus kasvada edasi oma vanemate juures, tuleks välja töötada ühtsed põhimõtted ja lähenemised nende peredega jätkatavaks sotsiaaltöök – muuhulgas ühtsed alused perede ressursside ja taasühendamise võimaluste hindamiseks, juhtumitöö korralduseks jne.</p> <p>Sealjuures on vajalik tõsta lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate teadlikkust laste ja perede taasühendamise võimalikkusest ja eeldustest ning tutvustada spetsiaalseid lähenemisi ja praktikaid, mis aitaksid vanematel võtta vastutust oma laste kasvatamise eest ning tagada neile vajalik hoolitsus.</p> <p>Samuti tuleks luua ühtsetel alustel põhinev süsteem ja põhimõtted nende juhtumide jälgimiseks, kus perekonnast eraldatud laps(ed) on paigutatud tagasi oma vanemate juurde, et tuvastada õigeaegselt pere abistamis- ja või/ sekkumisvajadused.</p>
7.	Süsteemne, regulaarne ja kvaliteetne järelevalve asendushoolduse erinevatele vormidele paigutatud laste õiguste tagamise üle	<p>Asendushooldusele paigutatud laste õiguste tagamiseks on vaja teostada süsteemset, regulaarset ja riiklikult koordineeritud kvaliteetset järelevalvet asendushoolduse erinevate vormide üle – sh perekonnas hooldamise ja eeskoste üle, mis arvestaks ja kajastaks ka asendushooldusel viibivate laste ning nende eest vahetult hoolitsevate inimeste arvamusi ning annaks informatsiooni, kuidas laste erinevaid õigusi praktikas tunnustatakse ja järgitakse.</p>
8.	Asendushooldusele paigutatud laste iseseisvaks eluks ettevalmistamine ja nende elluastumise toetamine	<p>Perekonnast eraldatud ja asendushooldusele paigutatud lastest naaseb Eestis oma vanemate juurde vaid suhteliselt väike osa ja enamus jääb asendushooldusele kuni täisealiseks saamiseni või oma kutse- või kõrgharidusõpingute lõpetamiseni.</p> <p>Seetõttu on asendushooldusel kasvavate laste ja noorte iseseisvumise ja nende elluastumise toetamiseks ning iseseisva toimetuleku tagamiseks vajalik välja töötada järelhoolduse korralduse aluseks olevad ühtsed põhimõtted ja protseduurid ning reguleerida konkreetsemalt erinevate osapoolte, sh riigi, kohaliku omavalitsuse ja asendushoolduse pakkuja ülesanded ja vastutus, et asendushoolduselt lahkuv noor ei jääks vajaliku abi ja toeta.</p> <p>Lisaks rahalisele toetusele on vajalik tagada noortele elluastumist toetavate teenuste (nt tugiisikuteenus) ja nõustamise kättesaadavus; samuti eluasemetingimused, mis toetavad nende iseseisvat toimetulekut ja sotsiaalset kaasatust.</p>

9.	Vanemliku hoolitsuseta laste kaasamine neid puudutavatesse otsustesse	<p>Ehkki Eestis kehtivad õigusaktid sisaldavad mitmesuguseid sätteid laste, sh vanemliku hoolitsuseta jäänud, perekonnast eraldatud ja/ või asendushooldusele paigutatud laste õiguste kohta saada informatsiooni ning väljendada oma arvamust ja tahet ennast puutuvate otsuste osas, siis praktikas ei ole lapsed alati nendes otsustusprotsessidesse kaasatud (nt asendushooldusele paigutamisel, ümberpaigutamisel, asendushoolduselt lahkumisel).</p> <p>Laste osaluse tagamiseks on vajalik, et lastega tööalaselt kokku puutuvad spetsialistid teadvustaksid ja tunnustaksid lapse õigust olla kaasatud teda puudutavatesse otsustesse, omaksid vajalikke oskusteadmisi laste arvamuse väljaselgitamiseks ja selle ärakuulamiseks ning julgustaksid ühtlasi lapsi oma arvamust kujundama ja väljendama.</p> <p>Samuti on oluline, et ka asendushoolduse kogemusega noored oleksid kaasatud asendushooldust puudutavate poliitikate kujundamisesse ning nende rakendamise mõjude hindamisse. Asendushooldusele paigutatud laps on samuti ekspert, kes saab anda tagasisidet teenuse kvaliteedile ning aidata arendada/ kohendada seda tema vajadustele vastavaks.</p>
10.	Andmed ja informatsioon asendushoolduse kvaliteedi hindamiseks	<p>Perekonnast eraldatud ja asendushooldusele paigutatud laste ning erinevate asendushoolduse vormide kohta kogutavad statistilised andmed ning vähesed uuringud ei võimalda (regulaarselt) hinnata laste perest eraldamise põhjuseid, konkreetsele asendushoolduse vormile paigutamise ja ümberpaigutamise kaalutlusi ja põhjendatust, asendushooldusel viibimise (kogu)kestust, asendushoolduselt lahkunud noorte edasist toimetulekut jm asendushoolduse kvaliteedi ja laste õiguste seisukohalt olulisi aspekte.</p> <p>Asendushoolduse kvaliteedi ja mõjude hindamiseks ning vajalike ümberkorralduste-muudatuste kavandamiseks ning elluviimiseks on seetõttu vajalik leida võimalusi täiendavaks andme- ja infokogumiseks, sh vastavate uuringute ja poliitikaanalüüside läbiviimiseks.</p>